

ÖZELLEŞTİRME POLİTİKALARININ İSTİHDAM BOYUTU VE ENERJİ SEKTÖRÜ

Kemal BULUT
KESK/ESM
07.02.2008 KONYA

- Kapitalist sermaye, zaman zaman içerisine düştüğü ekonomik krizleri aşabilmesi için dönemsel olarak emekçilere, geniş halk kesimlerine direkt veya dolaylı olarak krizlerin bedellerini ödetme yoluna gitmiştir.
- 1970'ler krizinden sonra krize kaynak yaratmanın yolu olarak dünyada başlayan Özelleştirme süreci, 24 Ocak 1980 kararları ile ülkemiz gündemine girmiş ve 1986 yılında yasal düzenlemeler ile devam etmiş, 1990 yılında hızlanmış, bugün çok kapsamlı şekilde sürdürülmektedir
- Önceki krizlerin bir değişimini bugün yaşamaktayız. Bu krizin daha derin yaşanacağı bir gerçektir. Her krizin faturası biz emekçiler ödemek zorunda bırakıldık. Kaynak bulma noktasında kamusal alanın tasfiyesine, özelleştirme programlarına aynen devam edileceği açıktır.
- Özelleştirmelerin bu güne kadar Türkiye halkına getirdiği olumsuz sonuçları ve özellikle istihdam sorununa olumsuz etkilerini değerlendireceğiz.

ÖZELLEŞTİRMENİN AMACI:

- Özelleştirme; “ **ekonomik açıdan**” kamu mülkiyetinin kaldırılarak mülkiyetin özel kişilere devredilmesidir
- Özelleştirme; “**en genel anlamda**” ise devletin iktisadi faaliyetlerinin azaltılması yada bu fonksiyonlarının tümüyle serbest piyasa koşullarına devredilmesi olarak tanımlanmaktadır.
- Ancak dünya sermayesi 1970’lerde yaşadığı krizden çıkmak için o güne kadar akademik düzeyde tartışılan özelleştirme kavramı 1980’lerde pratik bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır. Amacı, kapitalist sisteme nefes aldırmayı sağlamak, kamunun elinde olan ve kamusal hizmet olarak sunulan eğitim, sağlık, madencilik, enerji, haberleşme, ulaşım, sosyal güvenlik gibi en temel mal ve hizmet alanlarının kamu hizmeti dışında ticari bir alan olarak yeniden örgütlenmesi fikridir.
- İMF ve DB eliyle yürütölen bu faaliyetlerle de sermayenin sorunu çözülememiş, uygulanan neoliberal politikalar iflas etmiş, bugün sermayenin yeni krizi başlamıştır.

Özelleştirmeyi meşru kılmak ve karşı duruşları sönmölemek için kamuoyu oluşturuldu.

- “Devlet vatandaştan vergi topluyor, bu vergi açıkları kapatmak için kullanılıyor, yeni yatırım alanları açamıyor, topluma hizmet sunamıyor.”
- “Refah artmıyor, toplum demokratikleşemiyor.”
- “Kamu kurumları zarar ediyor.Kamu hantal, verimsiz.”
- “Devlet tekel gücünü elinde tutarak baskıcı devlet oldu. Devlet her şeyin sahibi.”
- “Devlet don diker mi, et-süt satar mı?” “
- Kamu siyasilerin arpalığı oldu.”
- “Çalışanlar hiçbir iş yapmadan maaş alıyorlar.Çalışanlar asalak, vergileri yiyorlar.”
- “Kamuda çok istihdam var.” gibi birçok söylem tüm iktidarlarca ve hakim ağızlar tarafından tekrarlandı.

Özelleştirmelerde ileri sürülen gerekçeler;

- Mülkiyet halka yayılacak,
- Halk, ekonomiye doğrudan katılacak,
- Zarar eden kuruluşlar kâr etmeye başlayacak,
- Ekonomiye canlılık gelecek,
- Sanayileşme hızlanacak,
- KİT'ler artık devlete yük olmaktan çıkacak,
- Yolsuzluk azalacak,
- Devletin vergi gelirleri artacak,
- Yatırım ve Verim artacak,
- İstihdam artacak şeklindeydi.

Mülkiyet halka yayılmamıştır. Halk ekonomiyeye doğrudan katılmamıştır.

- Özelleştirmeye başlanan 1986 yılından bugüne kadar 199 kuruluş halka arz, varlık satışı, işletme devri, blok satış yöntemiyle özelleştirmeler gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalar sonucu 188 kuruluşta hiç kamu payı kalmamış, 11 kuruluşta ise az oranda kamu payı kalmıştır.
- Özelleştirilen kurumların büyük kısmında faaliyetler tamamen durmuş, kurumlar kapatılmıştır.
- Bir çok kurumda ise faaliyetler kısmi ve daha çok karlılık getiren bölümlerinde devam ettirilmektedir.
- Çalışanlara sembolik bir rakamla verilen KARDEMİR'de çalışanların hissesi çok az kalmıştır.

**Zarar eden kuruluşlar kâr etmeye başlayacak,
Ekonomiye canlılık gelecek,
Sanayileşme hızlanacaktı,**

- Zarar eden kurumların kar etmesi bir yana kar eden kurumlar satılmış yada kar eder duruma getirilerek satılmış. Bu kurumlar bir kısmı faaliyetlerini durdurmuş, kapanmıştır.
- Yapılan özelleştirmelere baktığımızda bir çoğu maliyetlerinin çok altında, karlarının birkaç yıllığına verilmiş, hemen hemen bedelsiz haraç-mezat elden çıkartıldığı halde hiçbir yeni yatırım yapılmamış ve sanayileşmeye artı hiç katkı sağlanmamıştır.

KİT'ler artık devlete yük olmaktan çıkacaktı,

Ekonomik hayatta devletin payı;

Amerika'da %32,3, Almanya'da %49, Avustralya'da %51,7, Fransa'da %54,25, İngiltere'de %41, İsveç'te %62,3, İsviçre'de %48,8, İtalya'da %50,2, Japonya'da %35, Kanada'da %42,3, Türkiye'de ise %26,6. Bu rakamlar kamunun devlete yük olmadığını göstermektedir.

Kaldı ki son krizden sonra ABD ve kimi ülkelerde devletleştirme ile bu oranlar artmaktadır.

Ülkemizde işletilen süreçle hedeflenen devlet payı %13'dür. Özelleştirilen kurumlara sağlanan vergi indirimi, düşük faizli kredi, gümrük muafiyeti gibi teşviklerle devlete yük olma devam etmektedir.

Yolsuzluk azalacaktı,

Birçok özelleştirmede yolsuzluk iddiaları ve soruşturmalar vardır.

Devletin vergi gelirleri artacaktı,

2002 yılına kadar Türkiye'nin en fazla kurumlar vergisini ödeyen 10 firma arasında yer alan ve 2001 yılında en çok vergiyi ödeyenler sıralamasında 6. sırada yer alan Petrol ofisi özelleştirildikten sonraki yıllar hiç kurumlar vergisi ödememiş, 2007 yılında ise 11. sırada yer almıştır. Bu durum tüm özelleştirilen diğer kurumlar için benzerdir.

Yatırım ve Verim artacaktı,

- KİT'lerin özel sektöre göre verimsiz çalıştığı, zarar ettiği, devlete yük getirdiği söylemleri yapılan araştırmalar göz önüne alındığında inandırıcı olmaktan çok uzaktır.
- Özelleştirilen kurumlarda verimlilik değil karlılık artmıştır.

Ülkemizde zelleřtirilen kurumlar taşeronlar aracılığıyla sigortasız işçi çalıştırarak SSK'yı zayıflatmak suretiyle sosyal güvenliği zedelemektedir.

işçi sağlığı ve iř güvenliğini,
evre düzenlemelerini hiçe saymakta,
vergi kaçırarak kamu gelirlerinin azalmasına neden olmakta, ekonomiye ve topluma zarar vermektedir.

Ayrıca alışanlara asgari ücret ödenerek hem çalışanları açlığa mahkum etmekte hem de piyasanın ve ekonominin zarar görmesine neden olmaktadırlar.

İstihdam artacaktı;

- Dünyada ve ülkemizde en önemli sorun işsizlik ve istihdam sorunudur. İstihdam sorunu devletlerin, devletleri yöneten iktidarların çözmesi gereken sorundur.
- ABD'de 13, Finlandiya'da 10, Almanya ve Hollanda'da 19, Kanada'da 12, İspanya ve İtalya'da 25 kişiden biri kamu çalışanı. Türkiye'de 30 kişiden biri kamu çalışanı.
- Rakamlara bakıldığında istihdam sorununun çözümünde kamusal alanın büyük ağırlığı vardır. Oysa ülkemizde kamuda çalışan çok az olmasına karşın özelleştirmenin istihdam sağlayacağı gerekçesi öne sürülmektedir.
- Ülkemizde şimdiye kadar yapılan özelleştirmelere baktığımızda, istihdamı olumsuz yönde etkilemiş, istihdam hacmi %13,8 gerilemiştir. Özelleşen işyerlerinde işten atılma oranı % 68,2, sendikasıylaştırma oranı ise %72'dir.

ENERJİDE DURUM

Üretim personel ilişkisi

Üretim;

YIL			Elektrik üretimi (GWh)
1989			50
1993			65
2005			150
2008			180

TEK iken Personel durumu

Yıl	Memur+S özleşm.	İşçi	Köy	Toplam
1989	20.943	44.819	4.375	70.408
1993	19.637	40.981	4.646	64.993

Bugün personel durumu

Kuruluş	Memur	Sözleşmeli	Daimi İşçi	Geçici İşçi	Taşeron İş.	Toplam
TEİAŞ	288	3.410	4.536	511	1.500	10.245
TEDAŞ	843	9.109	16.687	5.501	9.000	42.140 (39.058)
TETAŞ	250		30			280 (208)
EÜAŞ	169	729	8.268	480	2.800	12.446 (15.586)
Toplam	1.350	13.448	29.521	6.492	13.300*	65.111 (65.097)

*Taşeron firmalarında istihdam rakamları, yaptığımız araştırmalar sonucu yaklaşık bulunmuştur.

*Parantez içi rakamlar 2008 yılı verileridir. Hemen hemen aynı rakam bulunmuştur.

Tabloları incelediğimizde;

- 1989 yılında elektrik üretimi **50GWh** iken çalışan sayısı **70.408**, TEK'in şirketlere bölündüğü yıl olan 1993 yılında elektrik üretimi **65GWh** iken çalışan sayısı **64.993**'e düşmüştür. Üretim ve abone sayısı arttığı halde özelleştirme kapsamına alındığından personel alınmamış, istihdam daraltılmıştır.
- 1993 yılından sonra personel açıkları taşeron şirketler tarafından giderilmeye başlanmış, kamuda çalışanlar azaltılmış, yaklaşık **10 – 15 bin** civarında **taşeron işçi** istihdamı olmuştur.
- Elektrik üretimi 1993 yılına göre 2,5-3 kat artması (**65/180**) ve abone sayısının bu oranda artmasına rağmen (özel santrallerdeki sayılar hariç) toplam çalışan personelde artış olmamıştır (**64.993/65.097**).
- Bu rakamlar ciddi istihdam daralmasını gösterdiği gibi, rakamların içerisinde ayrı olarak verilmeyen 3 bin kadar işçi statüsünde teknik elemanın çalıştırıldığı düşünüldüğünde; Çalışma şekli, ödenen maaşlar farklılaşmış, esnek çalışma hakim olmuştur.
- Yıllardır kamuda çok farklı konumda personel istihdamından yakınan siyasi iktidarlar, enerji sektöründe bilinçli olarak 9 çeşit istihdam şekli yaratmışlardır. Bu 9 çeşit ücretlendirme anlamındadır. Ki her grubun kendi içerisinde ücret farklılıkları olacağından aynı işi yapıp farklı ücret uygulaması sektör çalışanları için büyük sorundur.

Kimi Özelleştirme Uygulamalarında Olanlar;

- 1993 yılından sonra enerji üretimi 2,5-3 kat arttı, Tes iş'in üye sayısı 124.000'den 64.000'e düştü.
- 1990 yılında Özelleştirilen Kayseri 680 olan sendikalı sayısı bu gün 270'dir.
- 1990 yılında AKTAŞ'da 650 kalifiye çalışan işten çıkarılarak yerine asgari ücretle vasıfsız çalışan alındı.
- 1993 yılında ÇUKUROVA'da 1450 çalışanın 600'ü işten çıkarılmıştır. Sendikaya üye sayısı 1450'den 32'ye düşmüştür. Bunların 28'i temsilci, 4'ü üyedir.
- KEPEZ'de 325' sendikalı 455 kişi çalışmaktaydı. El konulan 2003 yılında üye sayısı 28'dir.

- Menderes AŞ. de 960 Tes-iş üyesi çalışan 1- 15 Ağustos 2008 tarihleri arası 115 kişi azalmış. 800-1000TL arası ücretle 139 sendikasıız işçi işe alınmıştır.
- Mendereste 240 civarında Kamu çalışanı yasal düzenleme yapılamadığından hiçbir kuruma geçişi yapılamadan 7 aydır belirsiz bir şekilde atıl bekletilmektedirler.
- Sendikaya Üye olamayan elemanlardan 21.07.2005 tarihinde önce işe girenlerler 4046'nın 22. maddesinin eski halinde kapsam dışı sayılmaları ve geçici 21. maddede bu hakları korunduğundan sendikamızın bilgisi dahilinde 100'ün üzerinde dava BEDAŞ'a açılmıştır.

ÜLKEMİZDEKİ İSTİHDAM BİÇİMLERİ:

- 657 sayılı yasaya tabi çalışanlar,
- 399 sayılı KHK'li sözleşmeli çalışanlar,
- Kadro Karşılığı Sözleşmeliler,
- Daimi işçiler,
- Geçici işçiler,
- Sendikaya üye olamayan teknik elemanlar
- 4/B ve 4/C li çalışanlar
- Özel şirketlerde çalışanlar,
- Taşeron işçileri,

Özelleştirilen kurumlar taşeronlar aracılığıyla sigortasız işçi çalıştırarak SGK'yı zayıflatmak suretiyle sosyal güvenliği zedelemekte, vergi kaçırarak kamu gelirlerinin azalmasına neden olmakta, ekonomiye ve topluma zarar vermektedir.

Ayrıca çalışanlara asgari ücret ödenerek hem çalışanları açlığa mahkum etmekte hem de piyasanın ve ekonominin zarar görmesine neden olmaktadır.

Bir diğer olumsuzluk da örgütlenmelere karşı baskılar oldukça yoğun yaşanmaktadır. Sendikal örgütlenmeye tahammül edilememektedir. Özelleşen kurumlarda sendikasızlaşma oranı % 72 dir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konularında yeterince yatırım yapılmamakta ve önlem alınmamakta olup çok sayıda iş kazası ve ölümlü kaza yaşanmaktadır.

SONUÇ OLARAK;

- Rakamlar incelediğinde Ülkemizde özelleştirmeler sonucu; verim, katma değer, vergi geliri, yeni yatırımlar açısından olumlu gelişme olmadığı görülmektedir. Hele hele istihdam yönünden çok fazla düşüşler olduğu görülecektir. Her zaman kamuda çalışan fazladır, çok ücret alınıyor gerekçesiyle politika yapanlar özelleştirmelerle bu sorunlarına da çözüm bulmuş oluyorlar.
- Esnek çalışma, iş güvencesiz çalışma, sosyal güvencesiz çalışma, işçi sağlığı ve iş güvenliğinden yoksun çalışma özelleştirmeye dayatılan bir yaşam biçimidir.
- Özelleştirmenin en net sonuçları işsizlik, yoksulluk ve yolsuzluk olarak yaşanmaktadır.

SON SÖZ

Yaşanan krizin faturasını ödemek istemiyorsak; uygulanan neoliberal politikaların ve özelleştirmelerin siyasi bir karar olduğunu kabul ediyorsak, bu karara karşı sınıfsal ve siyasal karşı duruşu örmek zorundayız.

Bu saldırıdan etkilenen tüm kesimler olarak ortak duruşu sergilemek zorundayız. Tüm kesimleri duyarlı hale getirmek zorundayız.

Yaratılan tüm değerlerin, halkların ortak kazanımı olduğunu ve eşit paylaşılmasını kamu adına sağlayacak bir düzeni kurmak için ortak mücadeleyi örmek görevindeyiz.

Krizi yaratanlar faturayı ödemelidir.

KaynakÇA:

- 1- IMF, Economic, June 1998, OECD, Analytical Databank.)
- 2- 20. yılında Türkiye’de Özelleştirme Gerçeği – Sempozyum- Türk-İş, Hak-İş, DİSK, KESK, TMMOB, TTB, KİGEM. Eylül 2005
- 3- David Hall, PSIRU 21 November 2000
Impact of electricity privation on industrial relation.